

administratur, utrumque genuflectendum est, ita etiam servari debet a Sacerdote pertranseunte ante expositum Sacramentum. Non diffiteor *Bauldrium par. 3. tit. 2. de ingressu Sacerdotis ad Altare num. 1. in nota num. 3. et Bissi tom. 1. litt. G. num. 24. §. 2.* existimasse, Sacerdotem Missam celebraturum in transitu ante Altare, in quo expositum est Sacramentum, unicum poplitem flectere debere; quia regula generalis ad faciendam genuflexionem utroque genu est, quando fit aliqua pausa; hic autem nulla facienda est pausa; ideo concludunt pro unius tantum poplitis ad terram usque flexione. Haec opinio nullam prorsus vim habet post editum *S. R. C. Decretum*, quod pro regula habendum esse jubet *Instructio*, et legis generalis locum oblinet. Quamquam praeceptae ab *Instructione* et *Decreto*, ex vi praeceptivae *Rubricae* utrumque genu flectendum esse plane consequitur. Haec duo distinguit casus, transitum scilicet Sacerdotis ante Tabernaculum, in quo reconditum est Sacramentum, et transitum ante Altare, dum Sacra elevatur Hostia; in primo simplicem jubet genuflexionem, quae unico fit genu, capite aperto; in secundo adorationem utroque poplite ad terram inflexo et detecto capite. At secundus casus alterum includit de transitu ante Altare, in quo expositum est Sacramentum, ut per *laudatum Decretum* declaratum fuit, quum par sit ratio. Unus ab altero in eo tantum discrepat, quod, dum Sacra elevatur Hostia, Sacerdos pertransiens non ante surgere debet, quam Celebrans deposuerit Calicem super corporale: in expositione vero Sacramenti nulla est nectenda mora in genuflexione, qua facta absolutaque adoratione cum capitis inclinatione, statim surgendum est.

9. Notat *Meratus* in ulterioris *Ru-*

bricae illustrationem „juxta communem usum Romae receptum, Sacerdos in dicto casu genuflectere debet utroque genu et postea deponere biretum et caput profunde inclinare.“ Sed hae actiones, etsi ad invicem sibi simultanee succedant, aliquid, licet brevissimum, temporis spatium requirunt, et fit proinde aliqua pausa, etsi momentanea. Idcirco, quamvis non sit in mora cunctandum, satis haec est brevis morula, ut nihili pendi debeat praefatorum scriptorum opinio: quod si ratio valeret per eosdem allata, genuflectendum utroque genu tantummodo esset, dum aliquali tempore est in *Oratione* perseverandum, numquam vero, nisi unico genu in simplici transitu, accessu et recessu, secus ac jubet *Instructio*. Imo nec Sacerdos et Ministri accedentes ad Altare pro Missa solemnem genuflectere deberent utroque genu, quia illico surgunt et nulla fit pausa.

10. Licet vero jubeat *Instructio* Sacerdotem, facta genuflexione et adoratione, dum surgit, caput operire debere, quod etiam firmat *Decretum* supra relatum, apud benemultos tamen usus invaluit illud *non operiendi*, nisi, dum extra sunt aspectum Altaris, in quo expositum est Sacramentum. Mos iste esine retinendus vel potius censura notandus? Eundem utpote contrarium legi, quae non sine rationabili causa mandat capiti imponi, facta genuflexione, biretum, communiter reprobant Rubricistae. Audiendus *Meratus*, qui, regulae inhaerens, deponendum biretum monet a Sacerdote non prius, „sed postquam genuflexerat; facta autem profunda capitis inclinatione, antequam surgat, iterum imponendum, eundemque absque alia reverentia suum debere prosequi inaccessum cum bireto in capite.“ Quapropter non laudandi sed potius redarguendi sunt illi, qui ad majorem

reverentiam, ut ipsi dicunt, capite aperto abeunt, donec sint extra conspectum Altaris, tum quia operantur contra Rubricam et Decreta, tum quia incurrunt periculum, ut aliquid de Calice decidat.

11. Advertendum praeterea est, perperam agere Sacerdotes illos, qui, dum genuflexi profundam Sacramento inclinationem faciunt, biretum collocant supra Calicem: *haud enim decet et prorsus indignum Calici imponere capitis tegumentum*; quamobrem vel est porrigendum ministro, vel ab ipso Sacerdote ita tenendum, ut vola manus dexteræ cum parte aperta bireti sit versus ipsum Sacerdotem, et pars inversa ejusdem manus ponatur supra Calicem. Ita *Meratus loc. cit., Cavalerius tom. 4. cap. 10. Decr. 52. Tetamus in Append. cap. 3. art. 4. num. 17.*

12. De Missa *privata* solummodo agit *Instructio*, quia Sacerdos ad hanc celebrandam pergens vel rediens ad Sacrarium Calicem manu defert, quamobrem regula danda erat, quae simul consuleret religioni et decentiae. Secus vero dicendum est de Sacerdote Missam *solemnem* celebraturo, vel de eo, qui privatam dicturus sit, Calice tamen in antecessum ad Altare jam praeparato. Nam utroque in casu, cum Sacerdos impedimentum Calicis non habeat, antequam genuflectat, simulac delegit expositum Sacramentum, caput debet, amoto bireto, aperire, quod et faciant Ministri sacri Missae solemnem; postquam vero surrexit, non statim biretum capiti imponat, sed postquam e conspectu Sacramenti se subtraxerit.

13. Aliae plures quaestiones pro casuum diversitate a Rubricistis fiunt, quas prosequi nostrum non est, cum circa venerationem debitam Sacramento publice exposito non versentur. Unam vel alteram tantummodo attingam, quae aliquo modo ad rem, de qua agimus,

referri possunt. Quaeritur: *quomodo se gerere debeat Sacerdos ad Altare pergens vel ab illo recedens, si per Ecclesiam obviam ei fiat deferens Sacramentum vel in Ostensorio patens vel latens in Pyxide?* Difficile est, ut hujusmodi casus non praevisus accidat in accessu Sacerdotis ad Altare. Nam si fiat per Ecclesiam Processio vel deferendum sit Sacramentum de uno ad aliud Altare, aut per modum Viatici ad Infirmos, Sacerdos Missam lectam celebraturus cunctare tantisper debet in Sacristia, donec absoluta sit Processio vel reconditum sit Sacramentum, ubi asservandum est, vel Sacerdos Viaticum deferens Ecclesiae januam praetergressus fuerit vel in reditu populum cum benedictione dimiserit. Non ita dicendum de Sacerdotis regressu, expleta Missa, ad Sacristiam, quia licet, quoad Processiones attinet, casus vitari possit, curando, ut Missae omnes ad Altaria absolutae sint, dum devota supplicatio instituitur; alter tamen casus delationis Viatici praevideri non semper potest et quandoque pro re nata improviso et festinanter deferendum est. Verum quomodocumque et quandocumque id accidat vel in accessu vel in recessu, docent Rubricistae, genuflectendum esse donec transeat et quidem utroque genu, si immorandum sit; unico vero genu, si in transitu et absque mora genuflectendum est. Ita *Quarti ad Rubric. Missal. part. 2. tit. 2. num. 1. Tonell. l. 2. tit. 2. rubr. 1. in notis num. 6. §. Hujusmodi. Merati loc. cit.*

14. Haec tamen distinctio non omnibus forte amplectenda videbitur. Nam si Rubrica jubet, ut, dum elevatur Sacramentum vel dum Fidelibus ministratur, Sacerdos in transitu debeat utroque genu ad terram posito, detecto capite, illud adorare: non video, cur idem modus servandus non sit in

transitu prope Sacerdotem deferentem Sacram Hostiam vel in Ostensorio vel in Pyxide, etiamsi non sit in genuflexione immorandum. Si *Rubrica* extendi debet, ut Liturgici omnes notant, ad transitum ante Sacramentum expositum, et licet Sacerdos immorari genuflexus non debeat, nihilominus utroque poplite inflexo tenetur illud adorare, quod, ut vidimus, praecipunt etiam *S. R. C. Decreta et Instructio*. Curnam eadem regula servanda non erat in occursum Sacerdotis deferentis Sacramentum? Hinc forte non fallor, si existimem etiam in proposito casu utrumque genu in momentanea adoratione esse flectendum, ut fit in transitu ante Altare, ubi expositum est Sacramentum vel Sacra ministratur Eucharistia.

15. Quaeri item potest: „*An in Processionibus, quae occasione quadraginta horarum fiunt per Ecclesias, debeant processionaliter incedentes ante Sacramentum in occursum et transitu a latere ejusdem genuflexionem facere?*“ Haec quaestio totidem fere verbis proposita fuit *Sac. Rit. Congregationi in una Canonice Regularium Lateranensium die 1. Martii 1681* et eadem *Congregatio* respondit: „Affirmative, dummodo in transitu videatur.“ Verum haec regula non est ubique in viridi observantia. Eruntne igitur redarguendi, qui secus faciunt? Non is sum, qui audeam definire; haud tamen crederem eos in legem peccare. Siquidem ut genuflexio, ita etiam est actus religionis et cultus incessus supplex ante Sacramentum cum alternatione hymnorum laudis, qui solemniter decantantur. Et haec ratio est, ob quam *Bissus litt. G. num. 19. §. 2., et Meratus part. 4. tit. 12. num. 14.* genuflectere debere negant interessentes Processioni SSmi. Sacramenti, etiamsi transierant ante Altare actu, quo Sacra Ho-

stia elevatur vel Calix „quia sunt in actuali illius adoratione.“ Praeterea aliquid inesset incommodi, si, quotquot lateraliter transeunt e conspectu deferentis Sacramentum, genuflectere deberent. Quod si omnino standum esset *Decreto*, nec contraria consuetudo, ubi viget, servanda, unico tantum genu Sacramentum foret adorandum: nam si utrumque genu flectendum esset, nimis retardaretur supplicatio et mora in ipsum veluti redundaret Sacramentum, ut notat *Cavalerius tom. 4. cap. 10. Decr. 7. num. 4.*

§. VIII.

»Si tenga, durante l'Esposizione, »alla porta della Chiesa per la parte »di dentro, o di fuori, come tornerà »più comodo, un tapeto, che faccia »forma di bussola, con spazio adeguato »alli lati per comodità del popolo, e »sia talmente posto, che non possa »mai dalla strada vedersi il SSmo. »Sacramento.

1. Si ad Ecclesiarum januas decet, ut semper, praesertim vero tempore Sacrificii relineatur velum, quod *Velytyron* seu *Amphityron* Graeci dicunt, Itali *Portiera*, ut *Macri* veterum monumentorum investigator egregius tradit in suo *Hierolexicon* verbo: *Velum*, multo magis apponi oportet aptius munimentum, dum Sacra Eucharistia exposita publicae patet venerationi. Subtrahi debet quaelibet iis, qui in Ecclesia morantur, distractionis occasio, et quantum licet curari, ut minus sensibilis sit strepitus, qui quandoque per viam fit. Illud vero est maximum, ne Sacramentum semitam transeuntibus visibile sit. Secus enim si fieret, cum non levi detrimento cultus et religionis fieret, imo pluribus irreverentiis praeretur causa. Quamobrem severe injungitur, ut hujusmodi munimentum e crassiori panno ita aptetur, ut impediatur internum Ecclesiae aspectum iis, qui extra sunt, nullum

vero objiciat obstaculum ingredientibus Templum. Spissum atque compactum sit oportet, „che faccia forma di Bussola con spazio adeguato ai lati per comodità del popolo, e sia talmente posto, che non possa mai dalla strada vedersi il Sacramento.“ Potest apponi vel ab intra vel ab extra prope januam, prout magis opportunum videtur, et Ecclesiae proximaeque semitae major vel minor est latitudo aut angustia.

2. Id tamen non indiscriminatim positivum praeceptum importat; sed tale est quoad illas tantum Ecclesias, in quibus alio modo effici nequit, ne Sacramenti conspectus obnoxius sit per viam ante Ecclesiae januam transeuntibus, ac proinde actibus irreligionis. Quod si alio decenti modo provisum sit, ut in Ecclesiis accidit, quae storeis crassioribus munitae sunt vel in affabre elaboratum ligneum septum introducunt, per quod lateraliter in Ecclesiam pateat ingressus; regula sanctionis cessat, cum utroque modo religioni et dicitur Sacramento venerationi provisum sit. Tempore enim, quo primum prodiit Instructio, nondum communiter mos invaluerat, duplicibus portis septo intervallo disjunctis, Ecclesias munire, cum ad religioni consulendum, tum ad easdem ab externi aeris impressionibus custodiendas, ut modo fit nedum in Basilicis, verum etiam in aliis fere omnibus etsi minoribus et angustioribus Ecclesiis. Idcirco Instructio eum praescripsit modum, quo cum minori dispendio provideri posset, ut Sacramenti aspectus iis solis pateret, qui adsunt in Ecclesia, veluti etiam nunc servatur in illis, quae recens inventum munimentum non habent.

3. Sed opportunum maxime quamvis non levem secumferat difficultatem, alteram distractionis causam impedire, quae, ut *Cavalerius* ad hunc locum

adnotat, occasionem habet a canibus introeuntibus, qui latratibus sacras functiones perturbant, multum incommodi devotae adstantium attentioni afferunt et Ecclesias spurcitiis et immunditiis polluunt. Plurimum idcirco expediret, ut ad Ecclesiarum januas aliquis continuo abstaret, qui canes ab ingressu prohiberet. Qui igitur ad Ecclesiam veniunt Sacramentum adoraturi vel canes domi relinquunt vel quatenus secus ducant, alicujus custodiae consignent, priusquam Ecclesiam ingrediantur. Quod dictum volumus nedum relate ad tempus expositionis quadraginta horarum, verum etiam quoad alias quascumque expositiones. Optandum sane, ut nunquam canes reperirent aditum ad Ecclesias, sed, quod generatim impossibile est vel multum difficile: curandum tamen ab iis, qui Ecclesiis praesunt, ut saltem aliquo modo impediatur, tum occasione festivitatum et solemnium functionum, quae magna cum populi confluentis frequentia fiunt.

§. IX.

»Siano di continuo uno, o due Sacerdoti, o almeno in altro ordine »sacro costituiti, se si potrà, vestiti di »colta (benchè siano Regolari) genuflessi avanti di un banco ricoperto »con tappeto, o panno rosso, o d'altro »colore, e qualità decente vicino »all'infimo grado dell' Altare, e mai »sopra genuflessorii, orando tanto di »giorno, quanto di notte a vicenda. »Dove sarà qualche Confraternita, vi »assistino due confratelli almeno, avanti »un banco coperto di panno verde, o »d'altro colore decente, parimente a »vicenda, ma fuori del Presbiterio, e »distanti dagli Ecclesiastici suddetti, »ed oreranno con tutta divozione per »edificazione degli astanti, e con voce »sommessa per non causare distrazione »negli altri.

1. Uberiorem dicendi copiam prae-

bet haec Sanctio. De *adoratione* Augustissimo debita Sacramento sermo est. Tametsi nunquam desint cujuscumque sexus et conditionis homines, usque dum patent januae Ecclesiarum, in quibus fit expositio quadraginta horarum, qui in Sacramenti adoratione devoti persistunt; nihilominus omnino convenit, ut aliqui e Clero proxime ad Aram continuo adsint et sibi ad invicem succedant, qui Sacrae Eucharistiae tributum laudis persolvant et populo convenienti in Ecclesiam exemplo sint. Quotquot de sacris ritibus scripserunt, id innuunt et *S. M. Benedictus XIV.*, dum Bononiensem Ecclesiam regebat, praecepit „ut in Ecclesiis tam Saecularium quam Regularium, in quibus esset Sacra Eucharistia publicae exposita venerationi, unus vel duo Sacerdotes vel duo saltem in Sacris Ordinibus constituti, superpelliceo induti flexisque genibus intersint etc.“; *laud. Instit. 30. num. 20.* Nostra autem *Instructio* id ipsum vult ac praeterea jubet, ut etiam Regulares, cujusvis Ordinis et Instituti sint, ad scamnum ad id paratum non accedant, nisi induti superpelliceo. Quod autem de Oratione quadraginta horarum statutum est, id ipsum servandum erit in aliis quibuscumque expositionibus vel hae ad breve vel ad longum tempus perdurent: nam curandum est, ne unquam alicujus de Clero desideretur assistentia.

2. Neque regulam coercendam putes ad expositiones publicas atque solemnes: habet enim locum etiam in privatis, quae fiunt, aperto Tabernaculi ostiolo, ut pateat velata Pyxis. Ita decretum video a Sacra Congregatione negotiis Episcoporum et Regularium praeposita, quae permitti posse censuit hujusmodi privatam expositionem „cum numero sufficienti luminum et assistentia Sacerdotum.“

Ita sub die *1. Septembris 1598* et *9. Decembris 1602* „cum assistentia alicujus Sacerdotis stola et superpelliceo induti.“ Id autem intelligi debet quemadmodum de aliis expositionibus, quae ad breve tempus fiunt, si inter expositionem et preces, quae ante repositionem recitantur, aliquod, etsi modicum intervallum excurrat: nunquam enim Sacramentum relinquendum est sine aliquo ex Clero, qui illud intus Presbyterium adoret. Quod si ab Altare non recedant Sacerdos et Clerici exposito Sacramento et immediate precibus una cum populo vacent; non est, cur aliquis distinctae orationi incumbat, quia omnes simul praestant hujusmodi religionis obsequium.

3. Regula igitur etsi obliget Ecclesias Urbis et circa unam tantum expositionem quadraginta horarum versetur, nihilominus haberi perinde debet, ac si generalis esset, non ut praepetiva sed ut directiva. Id enim in genere praescribit, quod exigit Divina Majestas humanitati conjuncta latens sub specie panis: „Si Angelorum Chori illi assistunt,“ ut habent *S. Joannes Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio et Homilia 65. ad populum Antiochenum, S. Ambrosius cap. 1. in Lucam et Magnus Gregorius Dialog. lib. 4. cap. 58.*, aequum est, ut Ministri Altaris ab ejus adoratione nunquam desistant, dum Sacramentum publicae venerationi expositum est. Lex tamen aliquam modificationem admittit quoad *numerum* et gradum Clericorum, qui huic adorationi vacare debent. *Instructio* equidem exigit unum vel duo Sacerdotes aut saltem Clericos in Sacro Ordine constitutos: adjicit tamen conditionem, quatenus haberi nequeant, substitui poterunt Clerici ad Minores gradus promoti vel etiam Regularium Ordinum Laici et qui inter Monachos Con-

versi dicuntur. Sensus ergo *Instructionis* est, quod hujusmodi officium praecipue Sacerdotibus et alios in Sacro Ordine constitutis convenit; Clerici in minoribus deinde succedunt, postremo in horum quoque defectu, in Ecclesiis Regularium respectivorum Ordinum Laici professi, qui Clericorum privilegiis gaudent. Quoad *numerum* vero nihil certi praefinire vult, sed disjunctiva utitur, jubens unius vel duorum assistentiam, quia non omnes Ecclesiae aequae abundant copia Sacerdotum et Clericorum: imo quamplurimae sunt, quae cum nullum habeant Saecularium vel Regularium Collegium, adscitis Clericis compelluntur ea omnia perficere, quae ad sacram illam pertinent actionem. Idcirco, relate ad istas, satis erit, si unus Sacerdos vel unus Clericus continuo Sacramentum adoret, nec ab Altari discedat, nisi venerit alter, qui ejus occupet locum. In Ecclesiis vero Patriarchalibus, Collegiatis, Conventualibus, in quibus vel saecularis vel regularis copiosus est Clerus, congruum videtur ac decens, ut duo saltem sibi in adoratione succedant.

4. Et quoniam, ut supra notatum est, eadem regula in aliis etiam expositionibus servanda est, quaeri hic poterit: *num quoque tenenda sit extra Urbem?* Respondendum videtur, quod obtinet *ex decentia non ex necessitate*: sed Episcopi in id sedulo debent incumbere, ne aliqui ex Clero desint, qui Sacramentum expositum, praesertim in Oratione quadraginta horarum, continenter adorent. Haec est mens *Sac. Rit. Congregationis*, quae interrogata in *Cortonen. 10. Decembris 1701.* „An tempore quadraginta horarum in Cathedralibus vel Collegiatis debeat semper assistere aliquis Sacerdos vel Clericus cum superpelliceo?“ Scite cauteque respondit: „Hoc maxime decere juxta edictum

Emi. Vicarii pro Urbe et Episcopus in hoc quammaxime incumbat.“ Patet igitur ex hoc rescribendi modo, quale sit *Sac. Rit. Congr.* hac de re iudicium. Bene notat *Edictum Cardinalis Urbis Vicarii* (nondum prodierat *Clementina Instructio*, quae primum evulgata est quinquennio post, scilicet *anno 1705*) extra Romam ejusque districtum non extendi et circa rem versari, quae decet, ut ubique fiat, sed non est ex generali aliqua lege necessario ubique facienda, si debita adorationi aliter provideatur. Idcirco ad Dubium non respondit absolute jubendo, sed maxime decere dixit, ut circa hujusmodi obsequium Venerabili Sacramento praestandum modus ille obtineret, qui erat pro Ecclesiis Urbis praescriptus. Sed quoniam „quaecumque in Diocesi ad Dei cultum spectant ab Ordinariis diligenter curari atque iis, ubi oportet, provideri aequum est“ (*Conc. Trident. Sess. 21. cap. 28 de reformat.*) propterea addens „Et Episcopus in hoc quammaxime incumbat“, plene ostendit quid vellet, non absolute jubendo, sed insinuando, ut Episcopus suo fungens munere modis omnibus curet, ut, quod Religioni congruit, non omittatur.

5. Certa regula tamen dari nequit pro omnibus indistinctim locis, et servanda sunt particularium Synodorum Decreta et Ordinariorum mandata, dummodo horum ope satis consultum sit religioni et decentiae. *Cavalerius* et *Tetamus* ad hunc *Instructionis* locum pro diversa qualitate et solemnitate expositionis, modo unum, modo duo Sacerdotes aut Clericos debere aulhumant in oratione persistere. In expositione solemniter et publica, quae diu protrahitur et praesertim si adhuc de nocte, duo Sacerdotes vel unum saltem semper assistere debere volunt aut duo ex Clericis Sacrorum Ordinum,

sin minus, alios ex Clericis in minoribus constitutis: si vero diu non perduret expositio, nunquam deesse volunt duorum assistentiam Sacerdotum vel in Sacris Ordinibus constitutorum, si fieri possit; secus saltem unius Sacrorum Ordinum et alterius inferiorum: quem modum servandum esse etiam existimant in expositionibus, quae diu durant, saltem de die et dum major est populi frequentia. Liceat mihi hanc opinionem emollire: si Instructio praenoscentem difficultatem habendi tot Presbyteros aut Clericos in Ecclesiis praesertim, quae Clerum non habent, non expresse jubet, quod duo semper assistant, sed vult, ut unus nunquam desit, etsi expositio quadraginta horarum omnium sit solemniissima; curiam onus imponendum duobus quoad expositiones minus solemnes et brevis durationis, quae fiunt in novendialibus et triduanis precibus vel statis diebus in piarum foundationum implementum? Rursus Instructio tempus et horas non distinguit, sed vult, ut tam de die quam de nocte unius vel duorum assistentia continua sit: hinc per modum regulae exigi nequit, ut in expositionibus, quae brevi durant, semper, et in aliis, quae longius protrahuntur, saltem de die et dum major est populi frequentia, duo nunquam ab oratione deficiant. Puto tamen praefatos Auctores ita esse intelligendos, ut consulant quod magis decet, quin certam servandam regulam tradant. Laudandi igitur erunt, qui habentes Sacerdotum et Clericorum copiam curabunt, ut major sit in utroque casu perseverantium in oratione numerus, praesertim quia *Instructio* vult, ut duo assistant, sed saltem unus nunquam desit; verum modum pietati et religioni non imponit et in arbitrio est numerum augere. Haec dicta sint, ne Scriptorum ceteroqui clarissimorum

auctoritas in sensum fortasse ab eorum mente alienum detorqueatur.

6. Quod, si Sacerdotum vel Clericorum assistentia praestanda est quando Sacramentum est publice expositum? quomodo consulendum erit, si unus tantum Sacerdos sit, qui regit populum et Clerici vel omnino desint vel sint paucissimi, ut frequentissime accidit in Ecclesiis ruralibus? Hoc dubium sibi proponunt *Cavalerius* et *Tetamus*, qui existimant „non ideo omittendam esse expositionem Sacramenti: ob impotentiam enim et necessitatem ablegandae non sunt laudabiles consuetudines et potissimae causae pietatis, cujusmodi est Expositio Sacramenti, dummodo tamen, si non adsit Clericorum, non desit Laicorum aliorumque fidelium adoratorum copia“, secus enim infelices illi populi, qui longe nimis a cultis Civitatibus in parvis angustisque Oppidulis vel dispersi in arvis commorantur, perpetuo carerent spirituali hoc solatio. Nec illud praetereundum est, quod, ut jam vidimus, assistentia Sacerdotum et Clericorum est ex decencia non autem ex omnimoda necessitate; et obtinet, quin omitti debeat in locis, in quibus adsunt vel sine gravi difficultate accersiri possunt Ecclesiastici viri. Verumtamen advertendum est, quod si desunt Clerici, caetera saltem concurrant, quae sacra illa exigit actio; nam si deessent sacrae Supellectiles, vel cerei vel quid aliud ad tantum opus necessarium, nec decet nec licet Sacramentum publice exponere. Satius est sacramentum illam functionem omittere, quam sine debita reverentia peragere.

7. Quaerimus modo *de habitu*, quo Sacerdotes et Clerici in adoratione perseverantes distinguantur. Jubet *Instructio* tam Saeculares quam Regulares ad scamnum ad id paratum in plano Presbyterii non nisi super-

pelliceo indutos debere accedere; quam vestem induere debent etiam Regularium Ordinum Laici; neque his licet assistentiam praestare solo religioso habitu contextis, si in Clericorum defectum assumantur. Haec regula ad quascumque expositiones publicas vel privatas extenditur, neque excogitari potest casus, in quo, ut secus fiat, permissum sit, nisi superpellicea desint, quod vix eveniet in aliqua pauperima rurali Ecclesia. Nimis enim de decet ordinariis vestibus amictos Presbyterium ingredi et stare supplices ante conspectum Regis. Si induti esse debent superpelliceo, qui ministrant et in servili opere circa Aram occupantur, ut vidimus *ad §. VII*, multo magis hujusmodi amictu distinguantur oportet, qui Deo offerunt incensum laudis. Idcirco nequeo assentiri *Cavalerio*, qui ad hunc locum *num. 7*. existimat, extra Romam permitti posse, quod Regulares in suo religioso assistant habitu, ita tamen, ut Sacerdotes Stolam a collo pendentem teneant. Meminisse oportebat *Decreti Congregationis Episcoporum et Regularium editi die 9. Decembris 1602*, quod assistentiam indistincte jubet Sacerdotis Stola et Superpelliceo induti, etiam in expositionibus privatis, quae fiunt aperto Tabernaculi ostiolo, quin sacra Pyxis extrahatur. Hoc autem Decretum Regulares praecipue et directe respicit, quamvis commune etiam sit Saecularibus, ut ex postremis verbis colligimus: „Quod item in Ecclesiis Saecularium servari mandamus.“ Igitur si ex Decreti lege in privatissima Expositione adorationi incumbentes Regulares Superpelliceo uti debent, poteruntne in publica et solemni ante Aram adstare solo religioso sui Ordinis habitu amicti?

8. Sed en altera quaestio, de *Stola* scilicet adhibenda, vel non, a Sacerdotibus ante expositum Sacramentum

orantibus. Lex silet, quae unum tantum Superpelliceum seu collam commemorat. Et quoniam Lex pro Romana Urbe dicta est, ideo censent *Cavalerius* et *Tetamus* ubique terrarum stolam Superpelliceo hac in actione imponendam; in Ecclesiis tamen Urbis Sacerdotes solo Superpelliceo debere esse contentos, quin Stola utantur ob reverentiam debitam Pontifici, qui Stola utitur extra Sacramenta. Verum res contra accidit et parcendum Scriptoribus morum Urbis non satis instructis. Siquidem Romae constans consuetudo est superimponendi Superpelliceo Stolam, quam solummodo deponunt Sacerdotes coram Sacramento orantes et ad Altaris latus secedunt, si veneraturus Sacram Hostiam Summus Pontifex accedat. In solis Patriarchalibus Stola non adhibetur, tum quia Ecclesiae sunt, (ut ipsum fert nomen) propriae Pontificis, tum quia assistentia fit in habitu choralis.

9. Usus etiam Stolae non ita accipi semper debet extra Sacramenta, ut sit signum jurisdictionis, superioritatis et officii; sed, praecise ab actuali exercitio, ut vestis sacerdotalis, seu ut distinctivum Sacerdotii consideratur. *Cap. Ecclesiastica 9. dist. 23.*, imo, ut eruitur ex Concilio *Bracharensi 3. cap. 3. et Toletano 4. cap. 39. est veluti forma totius ornatus sacerdotis*. Id tam verum est, ut antiquitus Episcopi aequae ac Sacerdotes Stolam extra Mysteria semper deferrent. Legitur de S. Thoma Cantuariensi, quod Stolam jugum Christi suave circa collum diebus, ac noctibus habebat, apud *Mabillonium in Praefat. ad Saeculum 1. Benedictinum. CVIII*. De Presbyteris vero habemus canonem 28 *Concilii Moguntini anni 813* scilicet „Presbyteri sine intermissione utantur Orario propter differentiam Sacerdotii dignitatis.“ Huc respiciunt *cap. 169. lib. 6. Capitularium et Can. 26.*